

บทคัดย่อ

การประเมินผล การสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก ในกลุ่มแม่และเด็กแรกเกิด - 5 ปี อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

สุทธิสรา ไทงาม* พ.บ., วท.ม.

คุณากร ชันชัยภูมิ* ส.บ.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากของกลุ่มแม่และเด็กแรกเกิด-5 ปี อำเภอแก้งคร้อ ศึกษาในหน่วยบริการปฐมภูมิ 16 แห่ง ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ คัดเลือกตัวอย่างหน่วยบริการปฐมภูมิแบบเฉพาะเจาะจง 3 แห่ง เก็บข้อมูลโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลด้านผลลัพธ์การดำเนินงานเก็บจากรายงานของทุกหน่วยบริการปฐมภูมิ ผลการศึกษา อำเภอแก้งคร้อมีการดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากของกลุ่มแม่และเด็กแรกเกิด-5 ปี แบบบูรณาการงานในรูปของคณะกรรมการ กิจกรรมที่กำหนด การติดตาม การประเมินผล และการสนับสนุนความรู้และวัสดุ รวมทั้งมีความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงาน ผลจากการดำเนินการระหว่างปี 2552-2554 คือ ร้อยละของหญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับการตรวจช่องปากและฝึกปฏิบัติแปรงฟันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (83.1%, 82.4%, 87.9%) ร้อยละการปราศจากฟันผุของเด็กอายุ 3 ปีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (27.7%, 31.4%, 38.6%) และอัตราการใช้บริการส่งเสริมป้องกันของเด็ก 3-5 ปีต่อ 1000 ประชากรเป้าหมายเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (986.0, 1073.8, 1654.6) ขณะที่ร้อยละการตรวจช่องปากเด็ก 9-12 เดือน และฝึกผู้ปกครองแปรงฟันคือ 95.2%, 100%, 83.3% และร้อยละการทาฟลูออไรด์วาร์นิชในเด็ก 0-2 ปี คือ 29.6%, 51.2%, 30.2%) ควรมีการปรับปรุงกิจกรรมทั้ง 2 นี้ให้ดีขึ้น

คำสำคัญ : การประเมินผล การสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก แม่และเด็กแรกเกิด-5 ปี

* โรงพยาบาลแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาทางทันตสุขภาพของเด็กปฐมวัย ได้ทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น ประเพณี และลักษณะโครงสร้างอาหารที่เปลี่ยนแปลงไป และรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กในด้านต่างๆ ที่ปรับเปลี่ยนจึงส่งผลต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโรคฟันผุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 0-5 ปี โดยเด็กที่เริ่มมีฟันผุในอายุน้อยจะมีการลุกลามของโรคฟันผุได้รวดเร็วกว่า รวมทั้งมีจำนวนฟันผุเพิ่มขึ้นมากกว่าเมื่อเทียบกับเด็กที่มีฟันผุในอายุที่มากกว่า¹ ขณะที่สุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เพราะการป้องกันฟันผุในเด็กควรกระทำตั้งแต่ขณะมารดาตั้งครรภ์ เพราะฟันน้ำนมของเด็กเริ่มสร้างและมีการสะสมแร่ธาตุเกือบสมบูรณ์ขณะอยู่ในครรภ์ โดยมีการศึกษาจำนวนหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการที่มารดามีภาวะโรคปริทันต์จะส่งผลทำให้ทารกคลอดก่อนกำหนด หรือน้ำหนักตัวน้อย²⁻⁵ โดยปัญหาสุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์ยังเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงระดับฮอร์โมนในร่างกาย ระบบย่อยอาหารและพฤติกรรมกรดแลคติกและความสะอาดช่องปากที่ต้องใส่ใจมากขึ้นกว่าเดิมเนื่องจากอาการอาเจียนบ่อยๆ ส่งผลให้สภาพเหงือกของหญิงตั้งครรภ์เกิดการอักเสบและเลือดออกได้ง่าย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หญิงตั้งครรภ์ทุกคนควรได้รับการดูแลสุขภาพช่องปากมากขึ้นทั้งของตนเองและลูกที่จะเกิด

ปี 2546-2548 กระทรวงสาธารณสุขมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปากในกลุ่มแม่และเด็กคือ โครงการแม่ลูกฟันดี 102 ปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ เป็นการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากในหญิงตั้งครรภ์และเฝ้าระวังทันตสุขภาพของลูกอย่างต่อเนื่องถึงอายุ 3 ปี⁶ ต่อมาในปี 2551 กระทรวงสาธารณสุข ได้มีการพัฒนาคุณภาพอนามัยแม่

และเด็กแบบบูรณาการด้วยการจัดทำโครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว ซึ่งอยู่ภายใต้ชุดสิทธิประโยชน์หลัก ของระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เน้นการส่งเสริมป้องกัน และเฝ้าระวังการเจ็บป่วยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์และเด็กแรกเกิด - 5 ปี มีการจัดระบบบริการที่ได้มาตรฐานตามกระบวนการคุณภาพตั้งแต่ระยะ ตั้งครรภ์ คลอด หลังคลอด การเลี้ยงดูบุตรแรกเกิด - 5 ปี เชื่อมโยงสู่ชุมชนให้มีส่วนร่วมดำเนินงาน⁷ งานส่งเสริมสุขภาพช่องปากในกลุ่มแม่และเด็กแรกเกิด - 5 ปีของอำเภอแก่งคร้อ ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี มีกิจกรรมที่หลากหลายและเกิดผลลัพธ์ต่างๆ การประเมินผลจึงเป็นสิ่งที่ควรมีการศึกษาเพื่อสรุปแนวทางและบทเรียนที่ผ่านมาแล้วนำไปปรับให้เกิดทิศทางและกระบวนการทำงานที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

เป็นการประเมินผลการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในกลุ่มแม่และเด็กแรกเกิด - 5 ปี ที่ได้ดำเนินการช่วงระยะเวลา 3 ปี ในหน่วยบริการสาธารณสุขปทุมภูมิอำเภอแก่งคร้อ 16 แห่ง

คัดเลือกตัวอย่างการให้ข้อมูลการบริหารจัดการโครงการอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้ตัวแทนอย่างละ 1 แห่งได้แก่ 1. หน่วยบริการปทุมภูมิในโรงพยาบาลคือ กลุ่มงานทันตกรรม โรงพยาบาลแก่งคร้อ 2. หน่วยบริการปทุมภูมินอกโรงพยาบาลและมีทันตบุคลากรประจำ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาหนองทุ่ม 3. หน่วยบริการปทุมภูมินอกโรงพยาบาลและไม่มีทันตบุคลากรประจำ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชำมูลนาถ เก็บโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ส่วนข้อมูลผลลัพธ์ เก็บข้อมูลจากรายงานของทุกหน่วยบริการปฐมภูมิคือ

1. ผลการดำเนินงานกิจกรรม จากรายงานประจำปี

2. การเข้าถึงบริการมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเด็ก 3-5 ปี โดยใช้ดัชนีชี้วัดด้านทันตสาธารณสุขของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพคือ อัตราการใช้บริการส่งเสริมและป้องกันในกลุ่มเด็ก 3-5 ปีต่อ 1000 ประชากรเป้าหมายโดยเก็บจากรายงานผลการปฏิบัติงานทางทันตสาธารณสุข ซึ่งมีการบันทึกข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์ “<http://phdb.moph.go.th>” ตัวชี้วัดนี้หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงบริการด้านส่งเสริมทันตสุขภาพ และทันตกรรมป้องกันของเด็กกลุ่มวัย 3-5 ปี หรือหมายถึง การให้ความสำคัญในการส่งเสริมทันตสุขภาพและทันตกรรมป้องกันของสถานบริการสุขภาพในพื้นที่⁸

3. ร้อยละการปราศจากฟันผุของเด็กอายุ 3 ปี ซึ่งมีการสำรวจอย่างเป็นระบบ ข้อมูลได้จากรายงานตัวชี้วัดทางทันตสาธารณสุขของอำเภอแก้งคร้อ เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนภาพความสำเร็จของการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในกลุ่มแม่และเด็ก 0-3 ปี ที่เป็นผลหลังจากผ่านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเลี้ยงดูของผู้ปกครอง เป็นต้น

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป อำเภอแก้งคร้อมีหน่วยบริการปฐมภูมิทั้งหมด 16 แห่ง โรงพยาบาลแก้งคร้อเป็นหน่วยบริการทุติยภูมิและปฐมภูมิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมี 15 แห่ง มีทันตบุคลากรทั้งหมด 17 คน เป็นทันตแพทย์ 5 คน เจ้าหน้าที่ทันตสาธารณสุข 8 คนและผู้ช่วยทันตแพทย์ 4 คน ซึ่งไม่สามารถกระจายลงได้อย่างทั่วถึงทุกตำบล เจ้าหน้าที่ทันตสาธารณสุขอยู่ประจำโรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพตำบล 4 แห่ง ขณะที่อีก 11 แห่งดำเนินการส่งเสริมสุขภาพช่องปากโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและพยาบาล มีการมอบหมายความรับผิดชอบที่ชัดเจน งานด้านรักษา มีหน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่จากโรงพยาบาลแก้งคร้อ หมุนเวียนปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2. การบริหารจัดการ มีการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นภาคีเครือข่ายระหว่างโรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดำเนินการในรูปคณะกรรมการต่างๆ คณะกรรมการงานอนามัยแม่และเด็ก คณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานด้านทันตสาธารณสุข ที่มีคำสั่งแต่งตั้งจากประธานคณะกรรมการประสานงานด้านสาธารณสุขอำเภอแก้งคร้อ (คปสอ.แก้งคร้อ)

ในโรงพยาบาลแก้งคร้อ กลุ่มงานทันตกรรมดำเนินการร่วมกับโรงเรียนพ่อแม่และ WCC โดยจัดบริการที่กลุ่มงานเวชศาสตร์ครอบครัวและบริการปฐมภูมิโดยตรง ส่วนในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดำเนินการโดยผู้ปฏิบัติงานคือเจ้าหน้าที่ทันตสาธารณสุขหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตามบริบทกำลังคน มีการเยี่ยมบ้านเพื่อสนับสนุนติดตามกลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถมาตามกำหนดนัดได้

กลุ่มงานทันตกรรม โรงพยาบาลแก้งคร้อสนับสนุนการดำเนินงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในทุกด้าน ด้านวิชาการ จัดอบรมพัฒนาศักยภาพการส่งเสริมสุขภาพช่องปากของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง ทั้งความรู้ในการตรวจช่องปาก เจตคติการทำงานและทักษะการทาลู่ออไรด์วาร์นิช ด้านวัสดุทันตกรรมสนับสนุนแบบตรวจ สารฟลูออไรด์วาร์นิชและอุปกรณ์ในการทำ จัดให้มีการสื่อสาร มีระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงกันในภาพอำเภอ ติดตามการ

ดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ ในระหว่างการทำงานจากการนิเทศงาน ทั้งเป็นการนิเทศเชิงเดี่ยวเฉพาะงานทันตสาธารณสุข และบูรณาการไปกับการประเมินอื่นๆ เช่น การประเมินขึ้นทะเบียนหน่วยบริการปฐมภูมิของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ การประเมินตามเกณฑ์คุณภาพของหน่วยบริการปฐมภูมิ (Health care award (HCA), Primary care award (PCA))

3. การจัดบริการ 3 กลุ่มหลัก คือ

3.1 กลุ่มหญิงตั้งครรภ์

ให้บริการตรวจช่องปากและให้คำแนะนำ มีการฝึกแปรงฟันทั้งการสาธิต ภาพพลิก โมเดล และแบบฝึกปฏิบัติจริง กรณีที่หญิงตั้งครรภ์มีสุขภาพเหงือกอักเสบ สภาวะช่องปากที่มีปัญหา (Poor oral hygiene) ถือเป็นกลุ่มที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ (Intensive care) จำเป็นต้องได้รับการฝึกปฏิบัติการควบคุมคราบจุลินทรีย์ การทำความสะอาดช่องปากอย่างมีคุณภาพและให้บริการทันตกรรม โดยจัดช่องทางพิเศษในการนัดหมาย เนื่องด้วยความจำเป็นที่ต้องให้การรักษาที่ปลอดภัยในช่วงไตรมาสที่สองของการตั้งครรภ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลที่ไม่มีทันตบุคลากร ใช้การประสานงานการส่งต่อมารักษาที่โรงพยาบาลแก่งกระจาน มีระบบติดตามและเยี่ยมหลังคลอด ซึ่งบูรณาการร่วมไปกับการเยี่ยมบ้านและทีมสหสาขาวิชาชีพ

3.2 กลุ่มที่มาในคลินิกเด็กดี (Well child clinic (WCC))

เด็กที่มารับวัคซีนทุกคนได้รับการตรวจช่องปาก บันทึกสภาวะทันตสุขภาพรายบุคคล ประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุ และนัดหมายเด็กที่มีโรคในช่องปากเข้ารับบริการทันตกรรม การทาฟลูออไรด์วานิชและแจกแปรงสีฟันอันแรกให้กับเด็กที่มีฟันขึ้นในช่องปาก พร้อมทั้งจำหน่ายแปรงสีฟัน-ยาสีฟันที่เหมาะสม

การให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูเด็ก เพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก เรื่อง การเช็ดช่องปาก การแปรงฟัน การดื่มนมจืด การใช้ขวดนม การบริโภคอาหาร และฝึกปฏิบัติแปรงฟันเด็ก ในสถานที่ที่เป็นสัดส่วน

มีการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย คือ อาสาสมัครสาธารณสุข เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปาก เช่น การจัดงานประกวด “หนูน้อยฟันดี” การสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อฟลูออไรด์วานิช การติดตามเด็กที่ผิวดันในการรับวัคซีน

3.3 เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (เด็กอายุ 3-5 ปี)

กิจกรรมหลักเน้นการสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วม ด้วยการพัฒนาศักยภาพครูศูนย์โดยอบรมทุกปี ให้มีความรู้และทักษะในการตรวจเฝ้าระวังสุขภาพช่องปาก จัดกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวันด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์ ส่งเสริมการจัดสิ่งแวดล้อมในศูนย์ให้เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก เช่น การสนับสนุนแปรงสีฟัน ยาสีฟัน การควบคุมอาหารว่างอาหารที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ครูศูนย์แจ้งผู้ปกครองเด็กเพื่อนำเด็กเข้ารับการรักษาทางทันตกรรม

มีการติดตามการดำเนินงานในศูนย์ปีละ 2 ครั้ง มีการสร้างภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน โดยใช้งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนแปรงสีฟัน ยาสีฟัน

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ผลกิจกรรม ปีงบประมาณ 2552-2554 ร้อยละการตรวจช่องปากและการฝึกปฏิบัติแปรงฟันหญิงตั้งครรภ์ คือ 83.1, 82.4 และ 87.9 ร้อยละการตรวจช่องปากเด็ก 9-12 เดือนและ

การฝึกผู้ปกครองให้แปรงฟันเด็ก คือ 95.2, 100 และ 83.3 และร้อยละเด็กอายุ 0-2 ปีได้รับการทาฟลูออไรด์วาร์นิช คือ 29.6, 51.2 และ 30.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

4.2 ร้อยละเด็กอายุ 3 ปีปราศจากฟันผุ มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นลำดับเมื่อพิจารณาตั้งแต่ปี

2552-2554 คือ 27.7, 31.4 และ 38.6 ตามลำดับ ร้อยละเด็กอายุ 3 ปีนอกเขตเทศบาลปราศจากฟันผุสูงกว่าเด็กในเขตเทศบาล แต่ปี 2552 กลับพบว่าเด็กนอกเขตเทศบาลมีร้อยละปราศจากฟันผุเท่ากับ 26.6 ซึ่งต่ำกว่าเด็กในเขตเทศบาลที่มีค่าร้อยละปราศจากฟันผุเท่ากับ 30.4 (แผนภาพที่ 1)

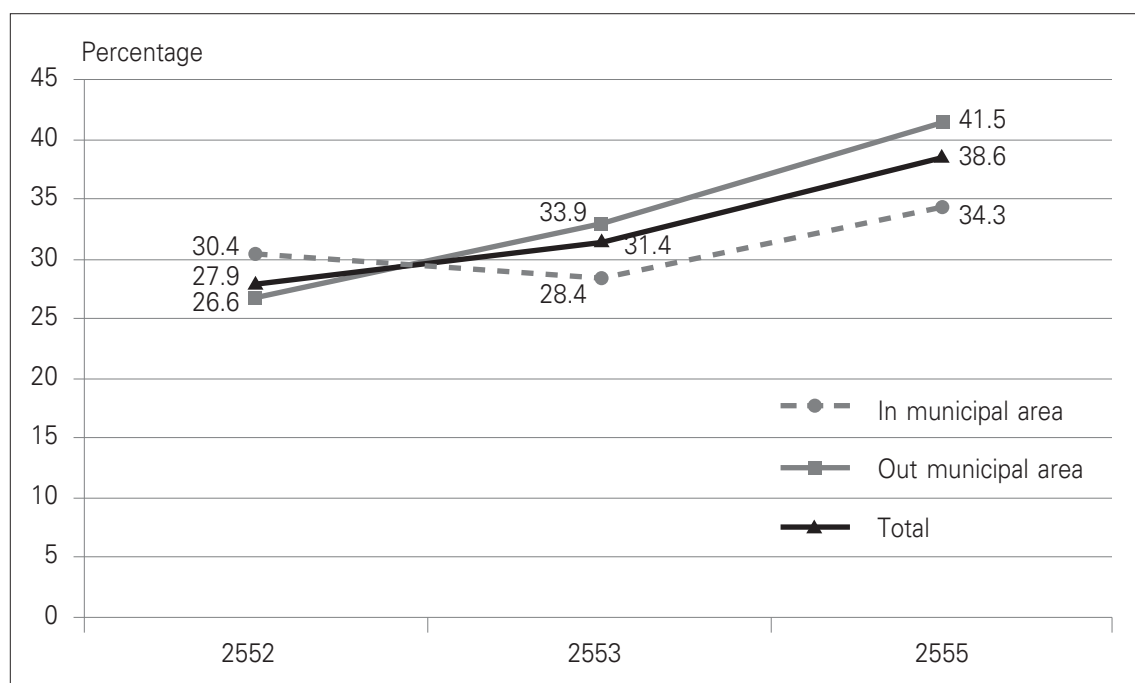
ตารางที่ 1 ผลกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพช่องปาก

Table 1 Results of oral health promotion activities

Activities	Fiscal year		
	2552 (%)	2553 (%)	2554 (%)
Screening and brushing practice of pregnant women	83.1	82.4	87.9
Oral screening in 9 - 12 month-old-children and brushing practice of parents	95.2	100	83.3
Apply fluoride varnish to 0-2 year-old-children	29.6	51.2	30.2

ภาพที่ 1 ร้อยละเด็กอายุ 3 ปีปราศจากฟันผุ

Figure 1 Percentages of Caries Free in 3-year-old-children

4.3 การเข้าถึงบริการ อัตราการใช้บริการ ส่งเสริมและป้องกันในกลุ่มเด็ก 3-5 ปีต่อ 1000 ประชากรเป้าหมาย ในปี 2552-2554 คือ 986.0, 1073.8 และ 1654.6 ตามลำดับ ซึ่งเป็นแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น โดยปี 2554 พบว่ามีการให้บริการส่งเสริม ป้องกันในเด็ก 3-5 ปี มากกว่า 1.5 ครั้งต่อคน

บทวิจารณ์

การบริหารจัดการ อำเภอแก่งคร้อมีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมโดยมีคำสั่งเป็นลำดับชั้น ลงมาตั้งแต่ ประธาน คปสอ.แก่งคร้อ คณะอำนวยการด้านทันตสาธารณสุข ซึ่งทำให้เกิดความชัดเจน ในนโยบาย ส่วนคณะทำงานด้านทันตสาธารณสุข ช่วยทำให้เกิดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก อย่างเป็นระบบสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ซึ่งมี ข้อจำกัดด้านจำนวนทันตบุคลากร แต่มีประชากร และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจำนวนมาก โดยทางโรงพยาบาลแก่งคร้อเป็นแกนหลักสำคัญ ในด้านการสนับสนุนทรัพยากร และความรู้วิชาการ และจัดให้มีการสื่อสาร มีระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน ในภาพอำเภอ

การบูรณาการงานด้านสุขภาพช่องปากร่วมกับงานสร้างสุขภาพอื่นๆเพื่อให้เกิดความสะดวก กับผู้รับบริการ โดยจัดบริการส่งเสริมสุขภาพและ ป้องกันโรคในช่องปากในคลินิกฝากครรภ์ และ WCC เด็ก 0-3 ปี เป็นการทำงานกับพ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็ก โดยตรง เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่ถูกเลี้ยงดูที่บ้าน อย่างไรก็ดี กิจกรรมที่เน้นแค่การให้ความรู้แก่พ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็ก เพื่อให้เกิดความตระหนักและมี พฤติกรรมดูแลช่องปากลูกอาจยังไม่เพียงพอ เนื่องจากโรคฟันผุมักเกิดในครอบครัวที่ยากจน มีการศึกษาน้อย ซึ่งจะเป็นครอบครัวที่ขาดแรง สนับสนุนทางสังคม และไม่มีทักษะในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม^{9,10} ดังนั้นในกลุ่มที่ขาดโอกาส

ดังกล่าว การเยี่ยมบ้านเป็นส่วนที่สนับสนุนให้เกิด ความสะดวกเพิ่มขึ้น และเพิ่มการเข้าถึงงานส่งเสริม สุขภาพช่องปาก

การเยี่ยมบ้านเป็นการให้ความรู้และปรับ ทศนคติ โดยเป็นการทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง และมีการ บริการแบบบูรณาการร่วมกับวิชาชีพอื่นอย่าง เป็น องค์กรรวม รวมทั้งมีการเยี่ยมบ้านในผู้รับบริการที่ไม่ สามารถมารับบริการตามนัดหมายได้ เพื่อสร้าง การเข้าถึงและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในผู้ป่วย ที่เศรษฐกิจไม่ดี

การส่งเสริมป้องกันในระดับชุมชน การ ดำเนินงานมุ่งเน้นที่การสร้างภาคีเครือข่ายให้ทุก ภาคส่วนเข้ามารับผิดชอบสุขภาพร่วมกัน ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณที่ อปท.เข้ามามีส่วน รับผิดชอบในด้านการจัดหาอุปกรณ์แปรงสีฟัน ยาสีฟัน และการจัดหานมจืดในกลุ่มเป้าหมายเด็ก 3-5 ปีในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งนี้ อปท.บางแห่งมี การสนับสนุนกิจกรรมรณรงค์อื่นเพิ่มเติมเช่น การ ประกวดหุ่นน้อยฟันดี เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มี การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดเป็นภาคี เครือข่ายที่เข้มแข็ง

การดำเนินกิจกรรมที่มีการพัฒนาทักษะ ส่วนบุคคลหญิงตั้งครรภ์ ด้วยการให้ความรู้ที่ เหมาะสมและฝึกปฏิบัติ ทำให้จำนวนหญิงตั้งครรภ์ ได้รับบริการเพิ่มขึ้น สามารถฝึกปฏิบัติได้ที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลซึ่งเป็นหน่วย บริการปฐมภูมิที่ใกล้บ้าน ส่วนหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ สามารถร่วมกิจกรรมเป็นผลเนื่องจากการย้ายถิ่น และฝากครรภ์กับสถานพยาบาลเอกชนเป็นหลัก ทำให้สถานพยาบาลของรัฐเป็นเพียงแค่การมาลง ทะเบียน เพื่อใช้สิทธิประโยชน์ตอนคลอดเท่านั้น

การพัฒนาศักยภาพการส่งเสริมสุขภาพ ช่องปากของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง

ทั้งด้านความรู้ เจตคติการทำงาน ทักษะการหา ฟลูออไรด์วานิช และการสนับสนุนแปรงสีฟัน ยาสีฟันจากโรงพยาบาลแก้งคร้อ ทำให้เจ้าหน้าที่ สาธารณสุขสามารถดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ช่องปากในกลุ่มแม่และเด็กแรกเกิด - 5 ปีได้อย่าง ทั่วถึง

การพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็ก โดยการ ประชุมอบรมเป็นประจำทุกปี เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ ช่วยให้การสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในเด็กวัย 3-5 ปี มีประสิทธิภาพ เนื่องจากครูผู้ดูแลเด็กเป็นกำลัง สำคัญอีกส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมการแปรงฟัน หลังอาหารกลางวันด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์ การตรวจช่องปากเบื้องต้นในการเฝ้าระวังโรคฟันผุ รวมทั้งครูผู้ดูแลเด็กสามารถแจ้งกับผู้ปกครองเด็ก เพื่อนำเด็กเข้ารับการรักษาทันทีตาม 11 ซึ่ง พิจารณาได้จากอัตราการใช้บริการส่งเสริมและ ป้องกันในกลุ่มเด็ก 3-5 ปีต่อ 1000 ประชากร ที่มี แนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี 2554 พบว่ามีการให้ บริการส่งเสริมป้องกันในเด็ก 3-5 ปี มากกว่า 1.5 ครั้ง ต่อคน

การจัดระบบเฝ้าระวังและบริการทันตกรรม ที่จำเป็นให้แก่เด็กที่มารับบริการใน WCC ได้รับการ ตรวจคัดกรอง และประเมินความเสี่ยงต่อการเกิด ฟันผุ ให้คำแนะนำกับพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูเด็ก สร้าง ความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพ ช่องปาก สาธิตและฝึกปฏิบัติการแปรงฟัน และเด็ก ได้รับฟลูออไรด์วานิชเพื่อช่วยป้องกันฟันผุ ช่วยให้ ผู้ปกครองสามารถดูแลสุขภาพช่องปากเด็กได้ อย่างเหมาะสม ลดการเกิดโรคฟันผุในเด็กเล็ก โดย พิจารณาจากร้อยละการปราศจากฟันผุในเด็ก 3 ปี มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นซึ่งให้ผลเช่นเดียวกับการศึกษา โครงการแม่ลูกฟันดี 102 ปี สมเด็จพระย่า ที่มีการ

ทำงานในเด็ก 0-3 ปี ในคลินิกเด็กดี ที่พบว่า เด็กที่ เข้าร่วมโครงการมีสภาวะช่องปากที่ดีกว่าเด็กที่ไม่ เข้าร่วมโครงการ^{12,13}

ข้อเสนอแนะ

ร้อยละการตรวจช่องปากเด็ก 9-12 เดือน และ ฝึกผู้ปกครองแปรงฟันคือ 95.2%, 100%, 83.3% และร้อยละการหาฟลูออไรด์วานิชในเด็ก 0-2 ปี คือ 29.6%, 51.2%, 30.2%) ควรมีการปรับปรุง กิจกรรมทั้ง 2 นี้ให้ดีขึ้น

บทสรุป

การสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในแม่และ เด็กแรกเกิด-5 ปีของอำเภอแก้งคร้อมีการบูรณาการ และประสานงานกันเป็นภาคีเครือข่ายภายใน หน่วยบริการสาธารณสุขปฐมภูมิ ซึ่งส่งผลให้กลุ่ม แม่และเด็กแรกเกิด-5 ปี ได้รับการบริการที่ได้มาตรฐาน และมีคุณภาพ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน

การศึกษาต่อไปในอนาคต ควรได้มีการศึกษา ด้านระดับความร่วมมือ ความเข้มแข็งของภาคี เครือข่าย โดยเฉพาะหน่วยงานนอกสังกัดหน่วย บริการสาธารณสุข เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรมต่างๆ ครอบครัวยุ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความ ยั่งยืนในการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ รศ.ทญ.สุดาตวง กฤษณพงศ์ คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ช่วยเติมเต็มบทความนี้จนทำให้บทความนี้มีความ สมบูรณ์ และสามารถตีพิมพ์เผยแพร่

เอกสารอ้างอิง

1. Grindefjord M, Dahllof G, Modeer T. Caries development in children from 2.5 to 3.5 years of age: a longitudinal study. Caries Res 1995; 449-54 อ้างใน จันทนา อึ้งชูศักดิ์, ปิยะดา ประเสริฐสม. โรคฟันผุในฟันน้ำนม. ว. ทันต.สธ. 2549 (11): 9-14
2. สุทธิสา ไทยงาม. โรคปริทันต์อักเสบในหญิงตั้งครรภ์และผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์จากการตั้งครรภ์. ว.ทันต.สธ. 2510 (15):18-26
3. Saddki N, Bachok N, Hussain NH, Zainudin SL, Sosroseno W. The association between maternal periodontitis and low birth weight infants among Malay women. Community Dent Oral Epidemiol. 2008;36(4):296-304
4. Pitiphat W, Joshupura KJ, Gillman MW, Williams PL, Douglass CW, Rich-Edwards JW. Maternal periodontitis and adverse pregnancy outcomes. Community Dent Oral Epidemiol. 2008;36(1):3-11
5. Khader YS, Ta'ani Q. Periodontal diseases and the risk of preterm birth and low birth weight: a meta-analysis. J Periodontol. 2005;76(2):161-5
6. ศรีสุตา ลีละศิริ, จิราภรณ์ แต่วิระพิชัย, สุพรรณิ ศรีวิริยะกุล, บุปผา ไตรโรจน์, สุภาวดี พรหมมา, และวรวรรณ อัครกุล. แนวทางการดำเนินงานโครงการแม่ลูกฟันดี 102 ปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ สำนักงานกิจการโรงพยาบาล องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
7. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย. คู่มือการดำเนินงาน โครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว ภายใต้ชุดสิทธิประโยชน์หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ด้านส่งเสริม ป้องกันและเฝ้าระวังการเจ็บป่วย กลุ่มหญิงมีครรภ์และเด็กแรกเกิด 5 ปี พ.ศ. 2551. ธันวาคม 2550
8. สำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. ดัชนีงานทันตสาธารณสุข. การจัดทำรายงานและวิเคราะห์ข้อมูลด้านทันตสาธารณสุข ปี 2552. หน้า 13-22
9. จันทนา อึ้งชูศักดิ์. นโยบายและกลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในเด็กปฐมวัย. ข้อเสนอเชิงนโยบาย และกลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพช่องปากของประชาชนไทยกลุ่มอายุต่างๆ ในทศวรรษหน้า. พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด. 2549: 47-62
10. บทสรุปสาระสำคัญ. ว. ทันต.สธ. 2549 (11): 7-8
11. สุทธิสา ไทยงาม. การพัฒนางานส่งเสริมสุขภาพช่องปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. ว.ทันต. 59(3): 153-161
12. จิรศักดิ์ ทิพย์สุนทรชัย. การศึกษาเปรียบเทียบอัตราการเกิดฟันผุของเด็กที่เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการ แม่ลูกฟันดี 102 ปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ จังหวัดบุรีรัมย์. ว.ทันต.สธ. (13): 16-23
13. รัชนก นุชพวง, อัมพร เดชพิทักษ์. การประเมินผลโครงการแม่ลูกฟันดี 102 ปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2546-2548. ว.ทันต.สธ. (12): 40-49

Original Article

Evaluation of oral health promotion programme in maternal and 0-5 years old children Kangkhro district, Chaiyaphum province

Suthisa thaingam* *D.D.S., M.Sc.*

Kunakorn Khunchaiphum* *B.P.H*

Abstract

Objective : To evaluate the oral health promotion programme in maternal and 0-5 years old children.

Methods : A study in 16 primary care units. Samples were purposively drawn from 3 primary care units for evaluation of project management. Data were collected by observations and in-depth interviews. The outcomes of programme were collected from reports of all primary care units. **Results :** Kaengkro district operated an integrated oral health promotion programme, in terms of the project committee, defined activities, monitoring, evaluating, and supporting material and knowledge. In addition, the programme gained collaborations from local governments. During the fiscal year 2552 - 2554, there were increased in 1. percentages of pregnant women received oral health screening and brushing practices (83.1%, 82.4%, 87.9%). 2. percentages of caries-free 3 years old children (27.7%, 31.4%, 38.6%). 3. rates of 3-5 years old children using promotion and prevention services per 1000 people (986.0, 1073.8, 1654.6). However percentages of 9-12 months old children received oral health screening and percentages of parents training in brushing their children teeth (95.2%, 100%, 83.3%) and percentages of apply fluoride varnish to 0-2 years old children (29.6%, 51.2%, 30.2%) respectively, so the further programmes are needed to improve the last two activities.

Key words : *Evaluation, Oral health promotion, maternal and 0-5 years old children*

* Kangkhro hospital, Chaiyaphum province